

Paulina OTTO¹, Barbara ŚWIT-JANKOWSKA², Agata GAWLAK³

O ARCHITEKTONICZNYCH ASPEKTACH PROJEKTOWANIA DOMÓW SAMOTNEJ MATKI NA PODSTAWIE BADAŃ JAKOŚCIOWYCH ISTNIEJĄCYCH OBIEKTÓW

Współcześnie polscy architekci rzadko podejmują problematykę architektury o charakterze socjalnym. Jednym z przykładów marginalizowanej typologii są domy samotnej matki, które stanowią istotne wyzwanie projektowe z uwagi na specyficzne potrzeby użytkowników. Niniejszy artykuł zasadniczą uwagę skupia na architektonicznych aspektach projektowania domów samotnej matki w ujęciu kontrastu teoretycznych założeń do rzeczywistych potrzeb rezydentów. Uwzględnia obowiązujące w Polsce przepisy, studium przypadku obiektu w Lesznie oraz wyniki raportu Najwyższej Izby Kontroli. W tekście zostały wykorzystane badania jakościowe POE, których wyniki zostają porównane w zbiorczej tabeli. Zestawienie przedstawiono z podziałem na pięć kryteriów jakości: technicznej, funkcjonalnej, organizacyjnej, behawioralnej oraz ekonomicznej. Wyniki badania wskazują, że obowiązujące regulacje określają jedynie podstawowe standardy, jakie powinny zapewniać takie placówki, a architekci powinni zwrócić szczególną uwagę na bezpieczeństwo, funkcjonalność oraz trwałość materiałową. W części dyskusyjnej zaprezentowano projekt studencki realizujący te założenia. Kluczowe w artykule staje się podkreślenie, że projektowane obiekty powinny zapewniać godne warunki rezydentom, co może wspierać ich powrót do społeczeństwa.

Słowa kluczowe: architektura społecznie wrażliwa, budownictwo socjalne, domy samotnej matki, projektowanie dla dzieci

1. WPROWADZENIE

1.1. Dane statystyczne

W ciągu ostatnich lat w mediach architektonicznych pojawia się coraz więcej artykułów opisujących współczesne przykłady budownictwa socjalnego. Na łamach

¹ Studentka na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej w latach 2022-2023.

² Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury i Ochrony Dziedzictwa. ORCID: 0000-0003-0683-7584.

³ Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury i Ochrony Dziedzictwa. ORCID: 0000-0002-6234-7953.

„Architektury-Murator” Grzegorz Piątek rozpisuje się o Ajnfartach⁴ pracowni SLAS [Piątek 2024], a Tomasz Żylski o TBS-ie⁵ na Ochocie projektu JEMS-ów [Żylski 2024]. W „Architekturze&Biznes” opublikowano natomiast tekst Oli Kloc o Domu dla nastoletnich matek od WXCA. Mając na uwadze, że to tylko kilka przykładów z wielu publikacji, można odnieść wrażenie, że budownictwo socjalne w Polsce jest w stosunkowo dobrej kondycji. Dopiero badania GUS uświadamiają rzeczywistą kondycję zagadnienia. Tabela 1 pokazuje stosunek liczby oddanych mieszkań komunalnych do ogółu oddanych mieszkań w pierwszych trzech kwartałach lat 2015-2024. GUS w swoich statystykach nie wprowadza podziału na budownictwo komunalne i socjalne, oba zamyka w definicji budownictwa komunalnego⁶, co może wskazywać na to, że liczba budowanych obiektów obu typów jest znikoma. Ponadto wspomniana tabela nie bierze pod uwagę ogółu budownictwa, a jedynie budownictwo mieszkalne. Skoro w ciągu ostatniej dekady liczba oddanych mieszkań komunalnych tylko raz przekroczyła – i to nieznacznie – 1% ogółu oddanych mieszkań, można wysnuć wniosek, że budownictwo socjalne to temat, jakiego polscy architekci podejmują się niechętnie.

Tab. 1. Stosunek oddanych mieszkań komunalnych do ogółu oddanych mieszkań

Okres	Ogół oddanych mieszkań	Liczba mieszkań komunalnych	Udział procentowy
1.-3. kwartał 2015 r.	101 420	886	0,87%
1.-3. kwartał 2016 r.	112 071	1 050	0,94%
1.-3. kwartał 2017 r.	124 343	904	0,73%
1.-3. kwartał 2018 r.	185 170	1 863	1,01%
1.-3. kwartał 2019 r.	207 479	1 836	0,88%
1.-3. kwartał 2020 r.	156 954	708	0,45%
1.-3. kwartał 2021 r.	164 284	976	0,59%
1.-3. kwartał 2022 r.	167 316	340	0,20%
1.-3. kwartał 2023 r.	161 153	924	0,57%
1.-3. kwartał 2024 r.	145 114	1 360	0,94%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS 2015-2024.

⁴ Ajnfart w gwarze śląskiej oznacza wielką bramę, pracownia SLAS użyła tego słowa jako nazwy projektowanego osiedla socjalnego w Rybniku, którego istotnym elementem były przeskalowane przejścia w budynkach.

⁵ Towarzystwo Budownictwa Społecznego.

⁶ Budownictwo komunalne, budownictwo mieszkaniowe – głównie o charakterze socjalnym, interwencyjnym lub zaspokajającym potrzeby mieszkaniowe gospodarstw domowych o niskich dochodach, realizowane w całości ze środków gminy (GUS).

Nie oznacza to jednak, że powierzchownie można uznać, iż zapotrzebowanie na tego typu obiekty w Polsce jest niewielkie. Potwierdza to *Raport o biedzie 2024. Biednańsk*, który informuje, że co piętnasty mieszkaniec Polski żyje w skrajnym ubóstwie. Oznacza to, że nie może może zaspokoić większości swoich podstawowych potrzeb. Ponadto, domy prawie 2,2 mln Polaków nie spełniają podstawowych norm wilgotności. Choć raport prezentuje skalę najpilniejszego zapotrzebowania na mieszkania socjalne, należy mieć świadomość, że osoby w kryzysie ubóstwa nie są jedynymi potencjalnymi beneficjentami takiego budownictwa.

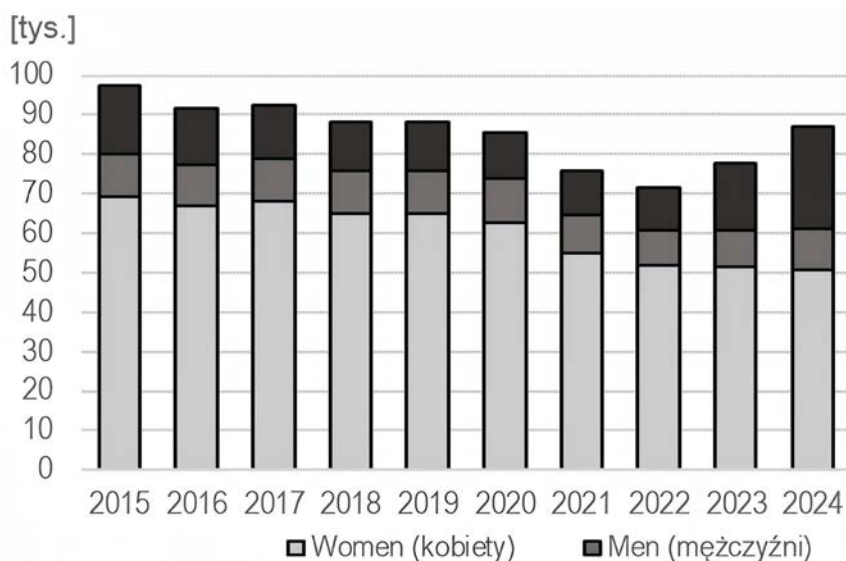
We wspomnianej już definicji budownictwa komunalnego zawiera się również budownictwo mieszkalne o charakterze interwencyjnym, np. domy samotnej matki zwane dalej DSM, które oferują rezydentom schronienie na czas określony. Zapotrzebowanie na takie obiekty również można potwierdzić za pomocą statystyk. W tab. 2 zawarto dane dotyczące formularzy „Niebieskiej Karty” w ostatnich 10 latach. Wspomniany formularz uruchamia procedury obejmujące ogół czynności urzędowych, jakie zostają podjęte, gdy występuje podejrzenie przemocy w rodzinie. Mają one na celu monitorowanie sytuacji, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa ofiarom przemocy oraz działania związane z zapewnieniem wsparcia w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej poprzez doprowadzenie do zmian w zachowaniu sprawcy przemocy.

Tab. 2. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska karta”

Okres	Ogół wypełnionych formularzy	liczba formularzy wszczynających procedurę	liczba formularzy dotyczących kolejnych przypadków przemocy w rodzinie w trakcie trwającej procedury
2015 r.	75 495	61 133	14 362
2016 r.	73 531	59 590	13 941
2017 r.	75 662	61 980	13 682
2018 r.	73 153	59 829	13 324
2019 r.	74 313	61 076	13 237
2020 r.	72 601	59 701	12 900
2021 r.	64 250	53 985	10 265
2022 r.	61 645	52 569	9 076
2023 r.	62 170	54 029	8 141
2024 r.	59 174	51 794	7 380

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komenda Główna Policji 2015-2024.

W 2024 r. wypełniono 59 174 formularze, czyli niemal 3 tys. mniej niż rok wcześniej i ponad 15 tys. mniej niż na początku badanego okresu. Niebieskie Karty określają jedynie zgłoszone akty przemocy, zatem stosunkowy spadek zgłoszeń nie może być jednoznacznie traktowany jako poprawa statystyki w tym zakresie. Komenda Główna Policji zbiera jednak dane dotyczące osób, wobec których istnieje prawdopodobieństwo doświadczania przemocy. Obrazują je rys. 1 oraz tab. 2. Wyraźnie widać, że w latach 2022-2024 zanotowano wzrost liczby prawdopodobnych ofiar przemocy. Ponadto w więcej niż połowie przypadków poszkodowane są kobiety, a liczba mężczyzn pozostaje niemal stała. Znaczny wzrost udziału dzieci, które mogą być ofiarami przemocy stanowi wyraźny sygnał do niepokoju.

Rys. 1. Wykres obrazujący liczbę osób, co do których istniało podejrzenie, że były dotknięte przemocą w latach 2015-2024
(opracowanie własne na podstawie: Komenda Główna Policji, 2015-2024)

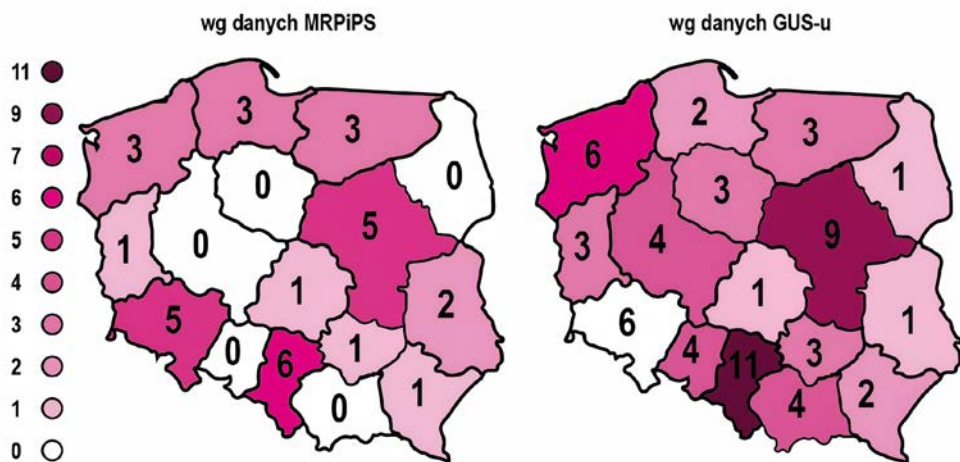
Powyższe dane dotyczą przemocy domowej, na podstawie których można stwierdzić, że tylko w 2024 r. 86 920 Polaków nie zawsze mogło czuć się w swoim domu bezpiecznie. Gdzie zatem mogli szukać schronienia? Czy dom samotnej matki to odpowiednie miejsce dla nich?

1.2. Domy samotnej matki w Polsce i na świecie

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (dalej: „rozporządzeniem”) DSM-y powinny zapewniać całodobowy, okresowy pobyt zarówno dla kobiet w ciąży i matek z małoletnimi dziećmi, jak i ojców oraz innych

osób sprawujących opiekę nad małoletnimi dziećmi wraz z nimi⁷. Wspomniany akt prawny określa również standard usług, jakie DSM-y powinny zapewniać. Warto także zwrócić uwagę na raport NIK z 2020 r., w którym autorzy powołując się na korespondencję Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej⁸ informują, że liczba DSM-ów w Polsce jest niewystarczająca, a opiekunowie z dziećmi w trudnej sytuacji udają się do schronisk dla bezdomnych, które nie zapewniają odpowiednich warunków rezydentom o podobnym zapotrzebowaniu.

Zasób danych dotyczących DSM jest bardzo ograniczony. Tym samym trudno jednoznacznie określić liczbę DSM-ów funkcjonujących w Polsce. Wynika to z faktu, że wiedza o funkcjonowaniu DSM-ów nie dociera w sposób wiarygodny do samorządów [NIK 2020, s. 35-38]. Na podstawie składanych sprawozdań według Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2018 r. funkcjonowało 31 DSM-ów, natomiast według szacunków GUS-u było ich 63. Istnieje również spora rozbieżność w liczbie miejsc, jakimi dysponowały wówczas te ośrodki. Według MRPiPS z 1663 miejsc skorzystało 1061 osób, a według GUS-u z 747 – 1312 osób. Caritas deklaruje, że prowadzi 23 placówki, ale oprócz nich są te, którymi zajmuje się MONAR, organizacje pro life oraz zakony żeńskie.

Rys. 2. Rozbieżności w liczbie i lokalizacji placówek typu DSM w 2018 r. według danych MRPiPS oraz GUS

⁷ W niniejszym artykule, podobnie jak w rozporządzeniu, przez nazwę domy samotnej matki należy rozumieć miejsca, gdzie schronienie można znaleźć każdy rodzic lub opiekun niezależnie od płci.

⁸ Pismo Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nr DPS.IV.5111.1.35.2017.AM z 22 czerwca 2017 r., skierowane do Prezesa Ogólnopolskiej Federacji na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności. Por. także pismo Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nr DPS.IV.071.2.2017.AM z 24 lipca 2017 r., skierowane do Dyrektora Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.

Brak łatwo dostępnych danych o liczbie i lokalizacji DSM-ów nie jest charakterystyczny tylko dla Polski. Schroniska dla kobiet działają na całym świecie, ale trudno znaleźć dane dotyczące ich liczebności w konkretnych państwach. Warto zwrócić uwagę na działalność organizacji Global Network of Women's Shelters. W latach 2009-2015 przygotowywała ona raporty dotyczących pomocy udzielanej ofiarom przemocy. W ostatnim badaniu wzięło udział 137 organizacji z zaledwie 46 krajów (Global Network of Women's Shelters, 2015) co przekłada się na 2497 różnych mniejszych agencji zapewniających schronienie. Wyniki są prezentowane jako uśredniona liczba kobiet i dzieci, jaka w ciągu jednej doby uzyskiwała pomoc dzięki nim lub została przez nie odrzucona z powodu braku zasobów. Przedstawiają je rys. 3 i 4.

Rys. 3. Liczba kobiet, które otrzymały pomoc oraz tych, które zostały odrzucone w ciągu jednej doby na przełomie 2014 i 2015 r. (autorzy na podstawie Global Network of Women's Shelters 2015)

Rys. 4. Liczba dzieci, które otrzymały pomoc, oraz tych, które zostały odrzucone w ciągu jednej doby na przełomie 2014 i 2015 r. (autorzy na podstawie Global Network of Women's Shelters 2015)

Autorzy raportu zaznaczają, że dane pochodzą wyłącznie od organizacji, które wzięły udział w badaniu. Podkreślają jednak, że statystyki te służą przede wszystkim zwiększeniu świadomości społecznej problemu. Pomimo tego, że GNWS kontynuuje swoje działania w innych zakresach, od tamtej pory nie udostępniła żadnego raportu na wzór opisanych.

Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, że schroniska dla kobiet to temat globalnie pomijany, a brak rzetelnie prowadzonych rejestrów nie tylko

utrudnia do nich dostęp, ale również negatywnie wpływa na prowadzenie badań na rzecz ich udoskonalenia. W Polsce standardy, jakim powinny odpowiadać tego typu ośrodki m.in. w zakresie potrzeb bytowych mieszkańców, określa rozporządzenie. Opisuje głównie funkcje, które powinny znaleźć się w DMS-ie (np. miejsca do zabawy z dziećmi oraz do pracy indywidualnej z mieszkańcami) oraz podaje maksymalną liczbę osób przypadających na jedno pomieszczenie, np. nie więcej niż pięć osób na jedną łazienkę. Warunki są sformułowane w sposób ogólny i uproszczony. Pomimo tego badanie NIK wykazało, że w siedmiu na osiem przebadanych schronisk dla kobiet nie wszystkie standardy są realizowane. Ponadto, samo rozporządzenie nie porusza wielu istotnych uwarunkowań, jakie powinny spełniać takie obiekty. Uwagę przykuwa brak sprecyzowanych kwestii dotyczących kontroli dostępu do takich obiektów oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Problemem stanowi więc nie tylko niewystarczająca liczba DSM-ów, lecz także oferowany przez nie standard.

Autorzy niniejszego artykułu, jako architekci pomijają kwestie związane z zakresem i jakością usług świadczonych w DSM przez pracowników, skupiając się na aspektach związanych bezpośrednio z obiektem schroniska – jego wizerunkiem, wyposażeniem i funkcjonowaniem. Celem poniższego tekstu jest wskazanie wytycznych projektowych jakie powinni spełnić architekci projektując lub przeprojektując DSM-y.

1. 3. Aspekty architektoniczne domów samotnej matki w Polsce

Większość tekstów naukowych traktujących o domach samotnej matki w Polsce rozpatruje funkcjonowanie takich obiektów pod kątem medycznym, psychologicznym lub socjologicznym, np. praca Wioletty Józwiak-Majchrzak pt. *Wsparcie matek w trudnej sytuacji życiowej w Domu Samotnej Matki w Łodzi*. Zdarzają się także teksty z pogranicza psychologii i teologii, np. postawy macierzyńskie samotnych matek znajdujących się pod opieką Domu Matki i Dziecka w Opolu autorstwa Pawła Landwójtowicza. Trudno jednak szukać prac poruszających aspekty architektoniczne DSM-ów.

Ośrodki tego typu zapewniają swoim beneficjentom jedynie okresowy pobyt, po którym rezydenci powinni wrócić do społeczeństwa i być samodzielni. Dlatego też w DSM-ach oferuje się najczęściej terapię skoncentrowaną na rozwiązaniu, tzw. TSR lub BSFT⁹. Każda z tych terapii jest intensywna, ponieważ w krótkim czasie ma pokazać pacjentowi, że dysponuje on wszelkimi zasobami nie tylko potrzebnymi do osiągnięcia samodzielności, ale i osiągania celów [Majchrowska 2019]. Można więc stwierdzić, że schronienie stanowi fundamentalne zadanie DSM-ów, ponieważ dzięki niemu ośrodek może realizować kolejne zadania.

⁹ Terapia Skoncentrowana na Rozwiązaniu, inaczej Brief Solution Focused Therapy Majchrowska, Ewa. „Terapia skoncentrowana na rozwiązaniu – TSR”.

Potwierdzają to również opinie użytkowników, które w badaniu społecznym dla NIK zebrał Kantar. Około 75% respondentów wskazało „schronienie, dach nad głową” jako najbardziej potrzebną formę wsparcia, 13% mówiło o izolowaniu od sprawcy przemocy, a 9% wskazało na pomoc psychologiczną. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że DSM-y powinny zapewniać nienagane warunki bytowe tak, aby rezydenci mieli zapewnione dwie podstawowe potrzeby, jakimi są schronienie oraz odizolowanie od oprawcy. Dzięki temu ofiary przemocy będą mogły w pełni poświęcić się terapii oraz przygotowaniu do powrotu do społeczeństwa. Rolę projektującego można określić zatem jako elementarną. Architekt powinien zbadać potrzeby pracowników i rezydentów ośrodka, a następnie zaprojektować obiekt tak, aby przede wszystkim mógł być wysokiej jakości, trwałym i bezpiecznym schronieniem.

Autorzy w dalszej części pracy powołują się m.in. na „Projekt przystani dla kobiet oraz centrum ochrony rodzin w Poznaniu” [Otto 2023], będący pracą dyplomową wykonaną na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Poza prezentowaniem propozycji dobrych praktyk projektowych praca zawiera również case study obiektu pełniącego funkcję DSM-u w Lesznie. W części badawczej zostaje opisane nie tylko funkcjonowanie ośrodka pod względem formalnym, ale również aspekty architektoniczne, takie jak lokalizacja ośrodka, uwagi dotyczące układu funkcjonalnego obiektu czy też wyposażenie pomieszczeń.

Warto zauważyć, że zgodnie z przytoczonymi danymi MRPiRS w Wielkopolsce nie funkcjonuje żaden DSM. Legislacyjnie sytuacja wygląda następująco – na powiaty nałożono ustawę o pomocy społecznej, która wymaga od nich prowadzenia placówek dedykowanych osobom dotkniętym przemocą domową lub będących w innej sytuacji kryzysowej, ale realizować to zadanie można również poprzez zlecenie go np. innemu podmiotowi niepublicznemu. Na podstawie przeprowadzonego case study można przypuszczać, że takie rozwiązanie zostało zastosowane w leszczyńskim DSM. Ta placówka jest prowadzona przez Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Lesznie. W ramach tego zadania prowadzi pomoc ambulatoryjną interwencyjno-konsultacyjną oraz hostel dla kobiet i dzieci. Trafiające tam kobiety przebywają w ośrodku na warunkach regulaminu opartych na Rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2024 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Zapewnione są im również potrzeby bytowe opisane szczegółowo w ustawie.

Lokalizacja hostelu jest istotna – znajduje się zaledwie dwie ulice od centrum wykorzystując okoliczną zabudowę w ramach kontroli dostępu. Aby dostać się z ulicy do obiektu, należy przejść przez bramę w budynku położonym w pierzei, gdyż hostel znajduje się na dużym podwórzu. Łatwo więc prowadzić obserwację osób wchodzących do budynku oraz tych, które go opuszczają. Mniej korzystne jest to, że hostel znajduje się na najwyższym, trzecim piętrze budynku i choć posiada windę jest ona wyłączona z użytku ze względów bezpieczeństwa (rezydujące tam dzieci wykorzystywały ją do ucieczek i niekontrolowanych wyjść). Kolejną wadą ośrodka

jest skoncentrowanie różnych funkcji – pomieszczenia hostelu nie są w żaden sposób oddzielone od tych przeznaczonych do prowadzenia pomocy ambulatoryjnej.

Rys. 5. Widok na ulicę Niepodległości w Lesznie i przejście bramne [P. Otto]

Rys. 6. Widok przez przejście na podwórze [P. Otto]

Rys. 7. Widok na budynek ośrodka, w którym funkcjonuje hostel [P. Otto]

Oprócz case study cennym źródłem danych architektury DSM-ów jest raport NIK z 2020 r. Poza kwestiami formalnymi i prawnymi związanymi z funkcjonowaniem ośrodka kładzie duży nacisk na opisanie warunków panujących w przebadanych DSM-ach. Dokument prezentuje wyniki kontroli przeprowadzonej w:

- 8 placówkach pełniących funkcję DSM-ów (w raporcie nazywanych DMD), których prowadzenie należy do zadań powiatu, co wiąże się z obowiązkiem spełniania standardów zawartych w rozporządzeniu;
- 36 placówkach niebędących DSM, czyli tych, które choć udzielają schronienia małoletnim oraz ich matkom i kobietom w ciąży, to nie są zobowiązane do spełniania standardów ustawowych.

2. METODOLOGIA

2.1. Analiza porównawcza wykorzystująca badania jakościowe

W celu wyłonienia wytycznych projektowych dotyczących domów samotnej matki, w artykule wykorzystano mieszaną metodę badawczą opartą na badaniach jakościowych [Niezabitowska 2014], a wyniki przedstawiono w postaci tabeli. Wyodrębniono pięć rodzajów jakości rozumianych następująco:

- 1) Jakość techniczna – parametry mikroklimatu, jakość i standard materiałów oraz wyposażenia, niezawodność systemów technicznych, trwałość i bezpieczeństwo elementów budowlanych oraz sprawność urządzeń, które wpływają na ogólną funkcjonalność i komfort użytkowania budynku.
- 2) Jakość funkcjonalna – dopasowanie urządzeń i parametrów środowiska do indywidualnych potrzeb użytkownika, elastyczność i ergonomia przestrzeni,

funkcjonalność pomieszczeń oraz efektywne wykorzystanie powierzchni wpływających na komfort i wygodę użytkowania budynku.

- 3) Jakość behawioralna – bezpieczeństwo i niezawodność systemów technicznych, odpowiednie warunki zdrowotne, ochrona życia, mienia i prywatności, a także terytorialność, estetyka oraz komfort fizyczny środowiska wpływające na jakość i funkcjonalność przestrzeni użytkowej.
- 4) Jakość organizacyjna – dopasowanie urządzeń, wyposażenia i systemów inteligentnych do potrzeb organizacyjnych instytucji, optymalizacja układu przestrzennego, ergonomiczne stanowiska pracy oraz zastosowanie nowoczesnych technologii wspierających procesy pracy wpływających na efektywność i funkcjonalność budynku.
- 5) Jakość ekonomiczna – niskie koszty eksploatacji i utrzymania budynku, energooszczędność, monitorowanie zużycia mediów oraz ekonomiczna aranżacja wnętrza i wymiana wyposażenia przyczyniają się do efektywności i trwałości obiektu.

Każdy rodzaj jakości zajmuje osobny wiersz w tabeli, a analizie jakości w kolejnych kolumnach poddane zostają kolejno:

- 1) Zakres zleceń bytowych zawartych w rozporządzeniu,
- 2) Case study hostelu dla kobiet w Lesznie prowadzonego przez TKOPD,
- 3) Uwagi zawarte w raporcie NIK dotyczące 8 skontrolowanych placówek DSM,
- 4) Uwagi zawarte w raporcie NIK dotyczące 36 placówek niebędących DMD, ale w których przebywały matki z małoletnimi dziećmi oraz kobiety w ciąży.

Podsumowanie uwarunkowań badawczych przedstawiono na rys. 8.

Rys. 8. Schemat obrazujący przyjętą metodologię
[P. Otto]

3. WYNIKI BADANIA JAKOŚCIOWEGO DOMÓW SAMOTNEJ MATKI W POLSCE

Tab. 3. Wyniki badania jakościowego domów samotnej matki w Polsce

Rodzaj jakości	Zakres zaleceń bytowych zawartych w rozporządzeniu	Hostel dla kobiet TKOPD w Lesznie	Uwagi zawarte w raporcie NIK – obiekty DSM	Uwagi zawarte w raporcie – obiekty niebędące DSM
techniczna	– brak zaleceń co do standardu technicznego i estetycznego, jaki powinien spełniać DSM, w tym brak szczegółowych zaleceń z zakresu higieniczno-sanitarnego, jedynie wskazanie konieczności co najmniej jednego pomieszczenia do prania i suszenia	– pomieszczenie przeznaczone do prania i suszenia z niewy- dolną wentylacją, konieczność suszenia prania na koryta- rzach,	– 12% przebadanych obiektów DSM nie spełniało należytego stanu technicznego, a budynki DSM w Karowie i w Policach w latach 2016-2019 nie były poddawane okresowym kon- trolom wymaganym przepisa- mi Prawa Budowlanego – część z obiektów nie prowa- dziło książek obiektów budow- lanych	– 34 z 36 placówek było utrzy- many w należytym stanie technicznym, – budynek SOW przy PCPR w Kolnie nie był poddawany okresowym kontrolom tech- nicznym – za niskie temperatury we- wnątrz oraz brak ciepłej wody (w przypadku jednego ośrodka), – występowanie grzyba, myszy lub robactwa w przynajmniej trzech ośrodkach
	– brak zaleceń co do stosowa- nych materiałów zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz budynku,	– proste wnętrza z łatwo zmy- walną podłogą z płytek oraz ściany wykończone tynkiem lub farbą,	– wszystkie przebadane ośrodki były utrzymane w należytym stanie estetycznym	– 32 z 36 określano w należytym stanie estetycznym

Rodzaj jakości	Zakres zaleceń bytowych zawartych w rozporządzeniu	Hostel dla kobiet TKOPD w Lesznie	Uwagi zawarte w raporcie NIK – obiekty DSM	Uwagi zawarte w raporcie – obiekty niebędące DSM
funkcjonalna	– wskazanie konieczności uwzględniania indywidualnych potrzeb mieszkańców,	– elastyczność rozumiana jako proste, schematyczne wyposażenie, ale jednocześnie niezbyt wygodne, np. zamiast biurka dla dziecka/matki – wspólny stół i krzesło niewspierające kręgosłupa,	– poza salami zabaw dla dzieci, występują niezawarte w standardzie place zabaw, pokoje gościnne, pokoje do pracy cichej oraz zajęć indywidualnych,	– poza salami i zabaw występują również pokoje spotkań indywidualnych, pracownie komputerowe, pokoje terapeutyczne, pokoje zajęć wspólnych, sale relaksu
	– zalecenie odrębnych pokoiów dla mieszkańców z dziećmi, oraz do maksymalnie trzech kobiet w ciąży w jednym wspólnym pokoju,	– zalecenie jest realizowane w zależności od obłożenia ośrodka,	– w dwóch analizowanych DSM występują naruszenia ustępu traktującego o zapewnieniu osobnych pomieszczeń do spania,	– 4 placówki nie zapewniały odrębnych pomieszczeń do spania oraz wspólnych pomieszczeń do pobytu dziennego, a w 5 placówkach pokoje dla kobiet w ciąży nie były przeznaczone dla maksymalnie trzech osób
	– nałożenie maksymalnego obłożenia pomieszczeń takich jak łazienki czy kuchnia,	– pomimo udostępnionej kuchni na wymaganą ustawowo liczbę rezydentów – trudności w jej funkcjonowaniu rozwiązywane poprzez wprowadzenie odrębnych godzin na śniadania,	– w 4 przebadanych ośrodkach nie zapewniono osobnego pomieszczenia do przyrządzania i sporządzania drobnych posiłków,	– 12 placówek nie spełniało warunków dotyczących maksymalnego obłożenia łazienek,
			– dwie placówki zapewniały mniej pryszniców, toalet i umywalk niż przewiduje rozporządzenie,	– 12 placówek nie zapewniało dodatkowego pomieszczenia do przyrządzania i spożywania drobnych posiłków
	– wskazanie konieczności obecności osobnego pomieszczenia przeznaczonego do prania i suszenia	– pomimo zapewnienia takich pomieszczeń, utrudnienia w ich korzystaniu spowodowane niewydolnością instalacji	– w 2 placówkach nie zapewniono pomieszczeń do prania i suszenia	– 3 placówki nie zapewniały pomieszczenia do prania i suszenia

Rodzaj jakości	Zakres zaleceń bytowych zawartych w rozporządzeniu	Hostel dla kobiet TKOPD w Lesznie	Uwagi zawarte w raporcie NIK – obiekty DSM	Uwagi zawarte w raporcie – obiekty niebędące DSM
behawioralna	– zalecenie zapewnienia bezpieczeństwa oraz ochrony w związku z problemem przemocy domowej, ale brak zleceń dotyczących, np. kontroli dostępu do budynku	– kontrola dostępu ułatwiona poprzez lokalizację budynku na podwórzu, za bramą, ale brak dodatkowych zabezpieczeń	– w 7 z 8 DSM w ramach usług podstawowych było izolowanie ofiar przemocy od ich oprawców, natomiast jeden ośrodek wykazywał znaczne ubytki w ogrodzeniu, budynek zamykano tylko na noc i poza zwykłym zamkiem nie było innych fizycznych zabezpieczeń, w pozostałych siedmiu nie wspomniano jakie zabezpieczenia funkcjonują	– 3 z 36 placówek nie izolowały od sprawców przemocy
	– zalecenie zapobiegania marginalizacji społecznej	– obiekt hostelu zlokalizowany blisko rynku miasta powiatowego pozwala jednocześnie na łatwy dostęp do leszczyńskich szkół, ale jednocześnie zdarzały się przypadki, gdzie kobiety widziane jako wychodzące z ośrodka stawały się obiektem plotek	– zastosowano środki zapobiegawcze przed marginalizacją społeczną	– w 4 placówkach nie zastosowano środków zapobiegających marginalizacji społecznej
	– brak zaleceń estetycznych,	– proste wnętrza z łatwo zmywalną podłogą z płytek oraz ściany wykończone tynkiem lub farbą,	– wszystkie przebadane ośrodki były utrzymywane w należytym stanie estetycznym	– 32 z 36 określano w należytym stanie estetycznym

Rodzaj jakości	Zakres zaleceń bytowych zawartych w rozporządzeniu	Hostel dla kobiet TKOPD w Lesznie	Uwagi zawarte w raporcie NIK – obiekty DSM	Uwagi zawarte w raporcie – obiekty niebędące DSM
organizacyjna	– brak wytycznych co do lokalizowania obiektów	– budynek hostelu znajduje się w dobrze skomunikowanym centrum miasta, co pozwala na niezmienną szkołę dzieci, łatwiejszy dostęp do wszelkich usług	– z ustaleń kontroli wynika, że opiekunowie dzieci i kobiety w ciąży potrzebują środków oferujących pomoc blisko ich miejsca zamieszkania tak, aby nie dopuścić do rozłąki z rodziną, bliskimi, uniknąć konieczności zmiany pracy i szkoły czy przedszkola	
	– brak zaleceń co do dostosowania obiektu dla osób z niepełnosprawnościami, – wymagania dostępności dla osób z niepełnosprawnościami postawiono jedynie schronisku z usługami opiekuńczymi.	– obiekt posiada łazienkę dla niepełnosprawnych, ale m.in. ze względu na wyłączenie windy z użytku oraz zlokalizowanie hostelu dla kobiet na drugim piętrze nie są przyjmowane tam osoby z niepełnosprawnościami	– wiele obiektów nie posiada dogodności dla niepełnosprawnych ruchowo (brak wind, małe łazienki, wejścia do obiektu bez rampy), brak danych co do dostosowania obiektu dla niedowidzących lub niedosłyszących,	– w 28 z 36 placówek dostęp dla osób z niepełnosprawnością ruchową był ograniczony
		– przemieszczanie funkcji ambulatoryjnych i hostelowych	– w jednej placówce wyraźnie wskazano niedostosowanie przestrzeni dla dzieci, np. śliskie i strome schody	
ekonomiczna	– brak zaleceń co do tego, jak utrzymywać niskie koszty eksploatacji budynku, monitorowania zużycia mediów, aspektów związanych z ochroną środowiska	– hostel funkcjonuje w obiekcie, który w całości jest poświęcony realizowaniu potrzeb socjalnych, co pozwala na łatwiejsze rozliczanie kosztów oraz monitorowanie pracy obiektu	– w 7 skontrolowanych placówkach, które funkcjonowały dłużej niż rok koszt mediów zajmował około 10% wydatków, nie ma jednak informacji jaki wpływ na te koszty miał budynek wraz z instalacjami i ich zużyciem	– w skontrolowanych ośrodkach koszt mediów to ok. 15% wszystkich kosztów, nie ma jednak informacji jaki wpływ na te koszty miał budynek wraz z instalacjami i ich zużyciem

4. ROLA ARCHITEKTA W POLEPSZANIU STANDARDÓW DOMÓW SAMOTNEJ MATKI

4.1. Podstawowe wnioski

Na podstawie powyższej tabeli można stwierdzić, że zdecydowana większość placówek spełnia wymagania ustawy. Raporty kontrolne oraz case study wskazują, że zdarzają się jednak zarówno drobne uchybienia jak i rażące zaniedbania. Część z nich mogłaby zostać wyeliminowana dzięki właściwej pracy architekta. Należy mieć tu na uwadze zarówno nowoprojektowane obiekty, jak i te, które do pełnienia funkcji domu samotnej matki należy przystosować. W przypadku jakości technicznej projektanci powinni zwracać szczególną uwagę na to, aby przestrzenie DSM-ów były trwałe i łatwe w utrzymaniu. Tak jak wspomniano, placówki te pełnią funkcję pobytu czasowego, dlatego można założyć, że np. dany pokój w ciągu jednego roku będzie zamieszkiwało kilka matek z dziećmi. Należy więc zapewnić taki standard pomieszczeń, aby ich wyposażenie i aranżacja były łatwe do odświeżenia lub wymiany. Dotyczy to zarówno wnętrza, jak i całego obiektu oraz obszaru dookoła niego. Warto więc zadbać o to, aby najważniejszym kryterium przy wyborze materiałów nie były kwestie dotyczące kosztów, a trwałości.

Przy tworzeniu układu funkcjonalnego należy zapewnić oddzielenie funkcji hostelu od funkcji ambulatoryjnej. Jakkolwiek terapia jest istotnym elementem pobytu w DSM-ie, należy mieć na uwadze, że część usług oferowanych przez placówkę może być skierowana do osób z zewnątrz lub mieć charakter mieszany. Nie można więc pozwolić na to, aby funkcje te się przeplatały. Rezydenci powinni mieć zapewnioną prywatność. Warto też przemyśleć parametry, jakimi operuje Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. (2024, 7 lutego). W sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, Dz.U. 2024, poz. 169, § 3 ust. 1 pkt 1 lit. d.: zapewnienie co najmniej jednej ogólnodostępnej kuchni lub aneksu kuchennego z miejscami do przygotowywania posiłków, przy czym liczba miejsc do przygotowywania posiłków, jaką dysponuje dom, powinna być proporcjonalna do liczby mieszkańców, w tym dzieci – jedno miejsce do przygotowywania posiłków na nie więcej niż dziesięć osób wyposażone co najmniej w: kuchenkę, zlewozmywak, lodówkę, meble kuchenne oraz sprzęt i naczynia do przygotowywania i spożywania posiłków [...]”.

Miejsce do przygotowania posiłków stanowi niewralgiczną przestrzeń. Jak wskazano w tab. 3, w ośrodku w Lesznie korzystanie z kuchni odbywa się zgodnie z ustalonym harmonogramem, a większość szafek jest zamykana na klucz. Dzieje się tak, ponieważ dochodziło do konfliktów między mieszkankami ośrodka. Przyjmując założenie, że wśród 10 osób przypadających na jedno pomieszczenie znajdzie się pięć kobiet i pięcioro dzieci, większość z nich będzie wstawała o podobnej porze do szkoły i pracy. Trudno będzie im się do tego przygotować, jeśli będą mieli tylko jedną lodówkę, jeden zlew i jedną kuchenkę. Podobne sytuacje w prosty sposób mogą

prowokować konflikt pomiędzy rezydentami. Warto więc rozważyć, czy kuchnie i aneksy kuchenne nie powinny być albo wyposażone w kilka sztuk sprzętu danego typu, albo przeznaczone dla mniejszej ilości osób. Dotyczy to również innych przestrzeni współdzielonych, takich jak łazienka czy toaleta. Dodatkowym parametrem, na który należy zwracać uwagę, jest widoczność – w przestrzeniach wspólnych powinny znajdować się skrytki i zaułki, w których niedopilnowane dziecko mogłoby się znaleźć i potencjalnie zranić siebie lub wyrządzić szkodę sobie lub otoczeniu np. poprzez poparzenie.

Tabela 3 zawierająca wyniki badania jakościowego wskazuje na to, że wiele placówek oferuje przestrzeń dodatkowe dostosowane do potrzeb użytkowników, np. sale komputerowe, pokoje gościnne, itp. Należy iść za tym przykładem i gdy to tylko możliwe, wzbogacać ośrodek o dodatkowe funkcje, które wpłyną na komfort korzystania z ośrodka.

Rozpatrując kwestie behawioralne, należy zwrócić uwagę przede wszystkim na izolowanie ofiar przemocy od oprawców. Należy zadbać o kontrolę dostępu oraz monitorowanie strefy wejściowej mając na uwagę także to, by dzieci w niekontrolowany sposób nie opuszczały ośrodka, jak działo się we wspomnianych wyżej obiektach.

Istotnym mankamentem rozporządzenia dotyczącego warunków jakie powinny spełniać domy samotnej matki jest brak wskazań dotyczących dostępności budynku. Sprawia to, że zarówno dzieciom, jak i matkom z niepełnosprawnościami można na tej podstawie odmówić przyjęcia do ośrodka. Projektanci powinni zwrócić szczególną uwagę nie tylko na to, aby dostosować placówkę do osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, ale również, aby mogły z niej skorzystać inne osoby z innymi trudnościami takimi jak problem ze wzrokiem, słuchem czy byciem w spektrum autyzmu.

Choć rozporządzenie nie porusza kwestii dotyczących eksploatacji budynku, warto podążać za współczesnymi trendami i wcielać rozwiązania proekologiczne. Istotne będą tutaj szczególnie te, które pozwolą obiektowi funkcjonować niezależnie, np. Zastosowanie odzysku wody deszczowej, ogniwa fotowoltaiczne. Dodatkowo można rozważyć wprowadzenie zielonych dachów i ścian oraz domków dla zwierząt i owadów na elewacjach. Takie zabiegi wpłyną pozytywnie na odbiór budynku oraz pomogą budować pozytywne wzorce wśród rezydentów oraz postrzeganie osób trzecich.

4.2. Przykłady zastosowania

Spostrzeżenia, jakie uzyskano dzięki analizie jakościowej domów samotnej matki w Polsce, zostały zastosowane w pracy magisterskiej Pauliny Otto pt. *Projekt Przystani dla Kobiet oraz Centrum Ochrony Rodzin zlokalizowany przy ul. Stalowej w Poznaniu* realizowanej pod opieką promotorską prof. dr hab. inż. arch. Katarzyny Słuchockiej [Otto 2023].

Rys. 9. Wizualizacja Przystani dla Kobiet oraz Centrum Ochrony Rodzin
[Paulina Otto]

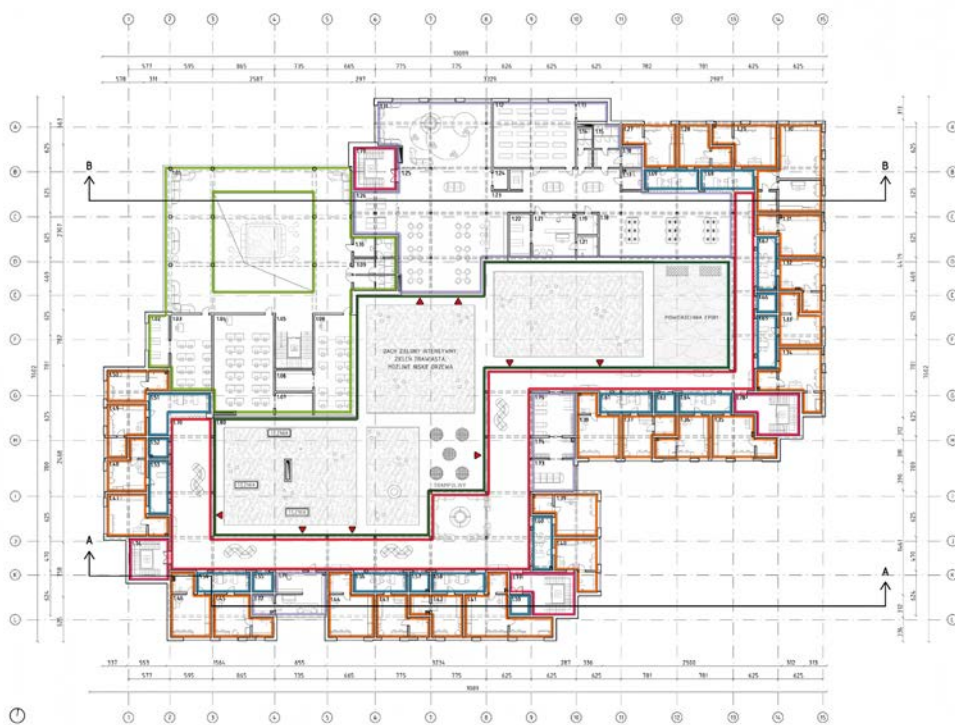

Rys. 10. Wizualizacja strefy wspólnej – centrum ochrony rodzin
[Paulina Otto]

Rys. 11. Wizualizacja pokoju dla rodzica z dwojgiem dzieci
[Paulina Otto]

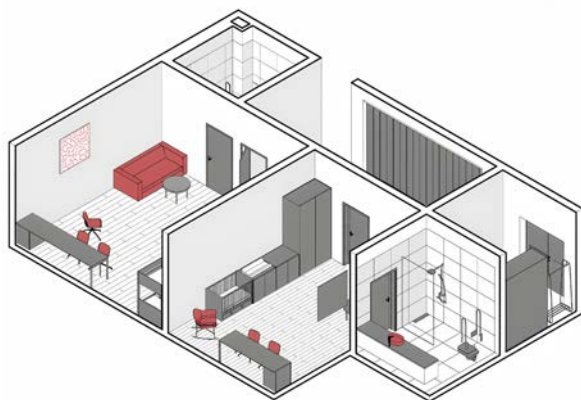
Koncepcja zakłada zlokalizowanie placówki niedaleko węzła komunikacyjnego Franowo. Miało to pozwolić jednocześnie na odizolowanie ofiar przemocy od oprawców, jak i zapobiec wykluczeniom społecznym – dzięki niewielkiej odległości do przystanków ZTM mieszkańcy Poznania decydujący się na pobyt w ośrodku nie musieliby zmieniać miejsc pracy, szkół oraz znacznie oddalać się od rodziny i innych osób zapewniających wsparcie. Budynek zaprojektowano w taki sposób, aby pełnił funkcje hostelu oraz miejsca oferującego pomoc ambulatoryjną. Funkcje te jednak rozdzielono w taki sposób, aby te, do których dostęp ma być publiczny znalazły się na parterze obiektu – np. sale do prowadzenia warsztatów, gabinety psychologiczne, a te przeznaczone wyłącznie dla mieszkańców znalazły się na piętrze. Do tych ostatnich prowadziło kilka wyodrębnionych klatek schodowych, które wymuszały na wchodzących poddanie się wielokrotnej kontroli dostępu.

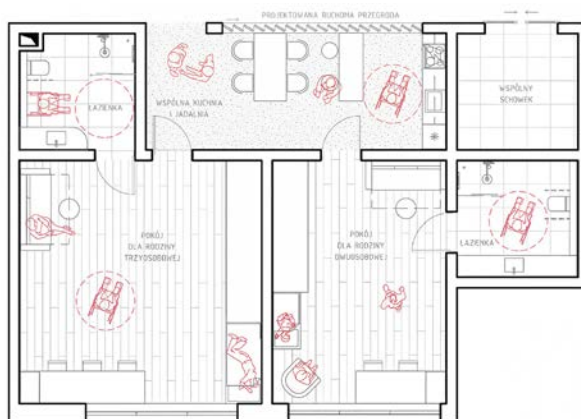
Rys. 11. Rzut piętra Przystani dla Kobiet oraz Centrum Ochrony Rodzin [P. Otto]

Strefę przeznaczoną wyłącznie dla mieszkańców zainspirowało afrykańskie przysłowie „dziecko wychowuje wioska”. W ten sposób pomieszczenia należące do hostelu zlokalizowano wokół patio, dzięki czemu osoby przemieszczające się okalającym korytarzem miały zapewnioną doskonałą widoczność na strefę zabaw dzieci. Pozwalało to na zwiększenie bezpieczeństwa oraz kreowanie zbiorowej

odpowiedzialności. Sama struktura funkcjonalna hostelu została zaprojektowana w sposób modułowy. Podstawowa jednostka składała się z dwóch sąsiadujących ze sobą pokoi, każdego z osobną łazienką, a między nimi zajmował się aneks kuchenny. Każdy z pokoi był przeznaczony dla jednej kobiety oraz jednego bądź kilkorga dzieci. Współdzielona strefa kuchenna umożliwiała nie tylko komfortowe korzystanie z niej, ale również zachowanie bezpieczeństwa, ponieważ była widoczna z korytarza głównego, co pozwalało na szybkie reagowanie. Na każde dwie jednostki przypadało dodatkowe pomieszczenie do magazynowania wózków i rowerów. W hostelu zaplanowano również lokalizację dwóch dyżurek, pralni oraz strefy co-workingowej z możliwością podziału na mniejsze salki do oglądania telewizji lub nauki. Wszystkie pokoje i łazienki w hostelu zaprojektowano tak, aby mogła z nich skorzystać osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim.

Rys. 12. Aksonometria modułu mieszkalnego [Paulina Otto]

Rys. 13. Rzut modułu mieszkalnego [Paulina Otto]

5. PODSUMOWANIE

Choć budownictwo socjalne nie należy do tematów, jakie architekci w Polsce podejmują często, to sposób, w jaki te obiekty zostały zaprojektowane, ma wpływ na wiele osób. Mogłoby się zdawać, że aranżowanie przestrzeni domów samotnej matki nie stanowi żadnego wyzwania, jednakże analiza porównawcza, jaką przedstawiono w artykule, wskazuje na liczne niuanse, które łatwo można pominąć. Wykazano, że projektant nie może posługiwać się wyłącznie zaleceniami zawartymi w rozporządzeniu. Powinny one stanowić jedynie argument do dalszych poszukiwań. W pierwszej kolejności trzeba zrozumieć, w jaki sposób funkcjonują takie placówki. Istotne jest zwłaszcza to, że powinny one pełnić rolę tymczasowego schronienia, które umożliwi mieszkańcom bezpieczny i łatwiejszy powrót do społeczeństwa. Warto poświęcić czas zarówno na przeprowadzenie case study, jak i rozmowy z mieszkańcami i pracownikami takich ośrodków.

Kluczowe jednak jest zrozumienie roli architektury w projektowaniu obiektów socjalnych. Architekt musi uświadomić sobie, że głównym zadaniem takich budynków jest wspieranie funkcji, jakie są w nich realizowane, a nie bycie dziełem architektonicznym samym w sobie. Obiekt powinien funkcjonować w sposób nienaganny, ponieważ wszelkie uchybienia w projekcie mogą okazać się istotną przeszkodą w realizowaniu docelowych zadań. Warto zwrócić uwagę np. na bariery architektoniczne, jakie uniemożliwiają przyjmowanie osób z niepełnosprawnościami do domów samotnej matki. Kolejnym ważnym aspektem jest dbanie o najwyższą jakość oraz łatwość w utrzymaniu zarówno wyposażenia placówki, jak i całego obiektu. Rezydentami ośrodka stają się osoby zmagające się z różnymi kryzysami, dlatego bardzo ważne jest, aby przebywanie w domu samotnej matki w żaden sposób nie wydawało im się uwłaczające. Przygotowana dla nich przestrzeń powinna wspomagać odbudowywanie poczucia własnej godności, a realizowanie usług na najwyższym poziomie powinno redukować stres i wstyd, jakie mogą się wiązać z proszeniem o pomoc.

LITERATURA

- Denyer S., 2015, *Battered women in China could finally get a measure of legal protection*, https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/battered-women-in-china-could-finally-get-a-measure-of-legal-protection/2015/03/05/31e542c4-c1a8-11e4-a188-8e4971d37a8d_story.html (dostęp: 19.02.2025).
- Global Network of Women's Shelters, 2015, *Global Shelter Data Count*, <https://gnws.org/our-work/global-shelter-data-count/> (dostęp: 19.02.2025).
- GUS, 2015, *Budownictwo mieszkaniowe I-III kwartał 2015 roku*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5478/4/23/1/budownictwo_mieszkaniowe._i-iii_kwartal_2015.pdf (dostęp: 5.02.2025).

- GUS, 2016, *Budownictwo mieszkaniowe I-III kwartał 2016 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-mieszkaniowe-i-iii-kwartal-2016-roku,4,27.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2017, *Budownictwo mieszkaniowe I-III kwartał 2017 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-mieszkaniowe-i-iii-kwartal-2017-roku,4,31.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2018, *Budownictwo mieszkaniowe I-III kwartał 2018 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-mieszkaniowe-i-iii-kwartal-2018-roku,4,35.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2019, *Budownictwo w okresie trzech kwartałów 2019 roku. Informacja sygnalna*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5478/13/4/1/budownictwo_w_okresie_trzech_kwartalow_2019_roku.docx (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2020, *Budownictwo w I-III kwartale 2020 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-i-iii-kwartale-2020-roku,13,8.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2021, *Budownictwo w I-III kwartale 2021 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-w-i-iii-kwartale-2021-roku,13,12.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2022, *Budownictwo w 1-3 kwartale 2022 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-3-kwartale-2022-roku,13,16.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2023a, *Budownictwo w 1-3 kwartale 2023 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-1-3-kwartale-2023-roku,13,20.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2023b, *Budownictwo w 1-3 kwartale 2023 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-1-3-kwartale-2023-roku,13,20.html> (dostęp: 5.02.2025).
- GUS, 2024, *Budownictwo w 1-3 kwartale 2024 roku. Informacja sygnalna*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/przemysl-budownictwo-srodk-trwale/budownictwo/budownictwo-w-1-3-kwartale-2024-roku,13,24.html> (dostęp: 5.02.2025).
- Jastrzębska A., 2021, *Analiza informacji przedstawionych przez Urzędy Wojewódzkie odnośnie dostępności do domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Analiza%20informacji%20przedstawionych%20przez%20Urz%C4%99dy%20Wojew%C3%B3w%C3%B3wskie%20odno%C5%9Bnie%20dost%C4%99pno%C5%9Bci%20do%20dom%C3%B3w%20dla%20matek%20z%20ma%C5%82oletnimi%20dzie%C4%87mi%20i%20kobiet%20w%20ci%C4%85%C5%BCy.pdf> (dostęp: 23.02.2025).
- Kloc O., 2021, *Bezpieczny dach nad głową. Dom dla nastoletnich matek projektu WXCA*, https://www.architekturaibiznes.pl/dom-dla-nastoletnich-matek-wxca,7345.html?srltid=AfmBOoqBNtEfUdiY67Zr_w9C5GR7DRbyOwzB-womPFm67EDsqAMEj8q (dostęp: 23.02.2025).
- Komenda Główna Policji, 2022, *Przemoc domowa dane za lata 2012-2022*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa/201373,Przemoc-w-rodzinie-dane-od-2012-do-2022-roku.html> (dostęp: 5.02.2025).

- Komenda Główna Policji, 2023, *Przemoc domowa – dane za 2023 rok*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa/50867,Przemoc-domowa-dane-od-2023-roku.html> (dostęp: 5.02.2025).
- Komenda Główna Policji, 2024, *Przemoc domowa – dane za 2024 rok*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa/50867,Przemoc-domowa-dane-od-2023-roku.html> (dostęp: 5.02.2025).
- Jóźwiak-Majchrzak W., 2020, *Wsparcie matek w trudnej sytuacji życiowej w Domu Samotnej Matki w Łodzi*, <https://dspace.uni.lodz.pl:8443/xmlui/handle/11089/31727> (dostęp: 25.02.2025).
- Landwójtowicz P., 1999, *Postawy macierzyńskie samotnych matek znajdujących się pod opieką Domu Matki i Dziecka w Opolu*, <https://theo-logos.pl/items/add3484-3e57-45df-a696-0cee9de018fa> (dostęp: 25.02.2025).
- Majchrowska E., 2019, *TERAPIA SKONCENTROWANA NA ROZWIĄZANIU–TSR*, <https://www.letsr.pl/wp-content/uploads/2019/06/Artyku%C5%82-o-TSR-Ewa-Majchrowska.pdf> (dostęp: 25.02.2025).
- Niezabitowska E., 2014, *Metody i techniki badawcze w architekturze*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- NIK delegatura w Bydgoszczy, 2020, *Informacja o wynikach kontroli: wsparcie dla potrzebujących schronienia matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22965,vp,25670.pdf> (dostęp: 18.02.2025).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o pomocy społecznej
- Otto P., 2023, *Projekt Przystani dla Kobiet oraz Centrum Ochrony Rodzin przy ul. Stalowej w Poznaniu*, praca magisterska.
- Piątek G., 2023, *TBS w Rybniku. W centrum fantazji o piętnastominutowym mieście. Grzegorz Piątek dla Architektury*, <https://architektura.muratorplus.pl/realizacje/tanie-mieszkania-z-wielkimi-plusami-elewacja-przestrzenie-wspolne-i-lokalizacja-to-tbs-w-rybniku-aa-5kNK-gL7p-y6Hs.html> (dostęp: 23.02.2025).
- Prus P., 2023, *Rozpoczęła się budowa domu dla nastoletnich matek według projektu biura WXCA*, <https://architektura.muratorplus.pl/projekty/rozpoczela-sie-budowa-domu-dla-nastoletnich-matek-wedlug-projektu-biura-wxca-aa-h8Ao-jC2x-cx1n.html> (dostęp: 23.02.2025).
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7.02.2024 w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, Dz.U. 2024 poz. 169.
- Żylski T., 2024, *200 nowych i tanich mieszkań na Ochocie. Nowe osiedle TBS ma powstać w 2026 roku. Tak wygląda*, <https://architektura.muratorplus.pl/projekty/200-nowych-i-tanich-mieszkan-na-ochocie-nowe-osiedle-tbs-ma-powstac-w-2026-roku-tak-wyglada-aa-9R7M-Ej6p-jzVU.html> (dostęp: 23.02.2025).

ARCHITECTURAL ASPECTS OF THE DESIGN OF SAMONTE MOTHER'S HOMES BASED ON QUALITATIVE STUDIES OF EXISTING FACILITIES

Summary

Contemporary Polish architects rarely deal with architecture of a social nature. One example of a marginalised typology is the single mother's house, which presents a significant design challenge due to the specific needs of the users. The following article focuses on the architectural aspects of the design of single mothers' houses, contrasting theoretical assumptions with the actual needs of the occupants. It considers current regulations in Poland, a case study of an institution in Leszno, and the findings of a report by the Supreme Chamber of Control. The text makes use of the POE's qualitative research, the results of which are compared in a summary table. The summary table is divided into five quality criteria: technical, functional, organisational, behavioural and economic. The results of the study indicate that the current regulations only define the basic standards that such facilities should provide, and that architects should pay particular attention to safety, functionality and material sustainability. The discussion section presents a student project that implements these assumptions. The article emphasises that the designed facilities should provide decent conditions for the residents, which can support their return to society.

Keywords: socially sensitive architecture, social housing, single mother's homes, design for children

